

ΜΑΘΗΜΑ: «ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ»

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

ΤΣΕΛΙΓΚΑ ΕΛΕΝΗ

Α.Μ. 1340200201013

ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΕΤΟΣ 2008-2009

ΘΕΜΑ:

« Η ΣΤΑΘΜΙΣΗ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ »

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΤΟ ΘΕΜΑ
2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ
3. ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ
4. ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑ
5. ΟΡΙΣΜΟΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ- ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ
6. ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ- ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ
7. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

8. ΣΥΡΡΟΗ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ
9. ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ
10. Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΒΑΣΙΚΗΣ ΙΣΧΥΟΣ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ
11. Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ **Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΣΤΑΘΜΙΣΗΣ ΤΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ**
12. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ
13. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ
14. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
15. ΛΗΜΜΑΤΑ

1. ΤΟ ΘΕΜΑ

Στην εργασία αυτή θα ασχοληθούμε με το ζήτημα της στάθμισης των συνταγματικών δικαιωμάτων. Αρχικά, θα αναλύσουμε την έννοια και το περιεχόμενο του συνταγματικού δικαιώματος και στη συνέχεια θα αναπτύξουμε τις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες τα θεμελιώδη δικαιώματα είτε συρρέουν είτε συγκρούονται, για να καταλήξουμε στην ανάλυση της μεθόδου της στάθμισής τους.

2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

Τα πρώτα ίχνη των ατομικών ελευθεριών ανιχνεύονται στην αρχαία Αθήνα, όπου γεννήθηκε και διαμορφώθηκε το δημοκρατικό πολίτευμα. Ελευθερία και ισότητα, βασικές αρχές της αρχαίας ελληνικής δημοκρατίας, αποτελούν ταυτόχρονα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και η απόλαυσή τους μια νομική κατάσταση. Ο όρος ελευθερία ταυτίζεται με την ελευθερία όλων των πολιτών.¹

1. Δημητρόπουλος Ανδρέας, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ' 2008, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ.1-2

Με το πέρασμα των αιώνων, οι ατομικές ελευθερίες διατηρήθηκαν στο κοινωνικό γίγνεσθαι ώσπου κατοχυρώθηκαν για πρώτη φορά νομικά το 1215 στη **Magna Charta**, με την οποία αναγνωρίστηκαν τα δικαιώματα των άγγλων πολιτών έναντι των άγγλων ηγεμόνων.

Οι διδασκαλίες του Locke και του Rousseau επηρέασαν αποφασιστικά τη γαλλική «Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη» του 1789, η οποία αποτέλεσε το πρότυπο για την κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων και στα άλλα ευρωπαϊκά κράτη κατά τον 19ο αιώνα. Το κείμενο αυτό άσκησε τη μεγαλύτερη επιρροή όχι μόνο στα μεταγενέστερα Συντάγματα, αλλά και στις διεθνείς συμβάσεις για τα ατομικά δικαιώματα. ²

3.ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ

Μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, πραγματοποιήθηκαν οι πρώτες κινήσεις για τη διεθνή κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων. Ιδρύθηκε ο Οργανισμός Ηνωμένων εθνών, ο οποίος στον Χάρτη του, που κυρώθηκε το 1945, αναγνώρισε ως βασικό σκοπό του ΟΗΕ « το σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες για όλους, χωρίς διάκριση φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας».

Το 1948 η «Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων», συμπεριέλαβε επιπροσθέτως τα πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα.

Το 1950 τα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης υπέγραψαν τη «σύμβαση για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών» (ΕΣΔΑ). Επίσης, ιδρύθηκαν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, αρμόδια όργανα για την τήρηση της ΕΣΔΑ από τα κράτη-μέλη και την επιβολή κυρώσεων σε περιπτώσεις παραβιάσεων.

2. Δ.Δαγτόγλου, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ, Ατομικά Δικαιώματα Α' 1991, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 17-18

Τέλος, το 1979, η Ελλάδα αναγνώρισε υπό τον όρο της αμοιβαιότητας τον υποχρεωτικό χαρακτήρα της αρμοδιότητας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου.

Το ζήτημα αυτό τέθηκε σε νέα βάση με την υιοθέτηση του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης το έτος 2000, ο οποίος περιέχει έναν κατάλογο των θεμελιωδών δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται και στην ΕΣΔΑ, αναγνωρίζοντας ως φορείς των δικαιωμάτων του άλλοτε « κάθε πρόσωπο» κι άλλοτε τους κοινοτικούς πολίτες. Αποδέκτες του είναι τα όργανα της Ε.Ε. και των κρατών-μελών. Τα κεφάλαιά του αναφέρονται στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, στις ελευθερίες, στην ισότητα, στην αλληλεγγύη, στα δικαιώματα των πολιτών της Ε.Ε., στη δικαιοσύνη καθώς και στο πεδίο εφαρμογής του.³

4. ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑ

Όλα τα ελληνικά συνταγματικά κείμενα από το σχέδιο του Ρήγα Φεραίου-Βελεστινλή ως το ισχύον σήμερα Σύνταγμα της χώρας μας, κατοχυρώνουν τα ατομικά δικαιώματα. Το Σύνταγμα της Επιδαύρου του 1822 αναγνωρίζει την αρχή της ισότητας. Το Σύνταγμα του Άστρους του 1823 αναγνωρίζει ρητά την ελευθερία και την ασφάλεια όλων των ανθρώπων, την ιδιοκτησία και την τιμή. Το Σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827 αναγνωρίζει ρητά την προσωπική ελευθερία και απαγορεύει τα βασανιστήρια.

Η ενίσχυση των ατομικών δικαιωμάτων αποτελεί ένα κύριο χαρακτηριστικό του ισχύοντος Συντάγματος του 1975 και αφορά τόσο το περιεχόμενο όσο και την προστασία τους, καθιστώντας το έτσι περισσότερο ανθρωποκεντρικό, όπως προκύπτει και από τη θεμελιώδη διάταξη του άρθρου 2 παρ.1, σύμφωνα με την οποία **«ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας»**.

3. Δημητρόπουλος Ανδρέας, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ' 2008, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ. 7-13

Στο Σύνταγμα αυτό, ο άνθρωπος αντιμετωπίζεται ως συγκεκριμένο άτομο και ταυτόχρονα ως μέλος του κοινωνικού συνόλου. Για πρώτη φορά δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στα όρια των δικαιωμάτων αυτών και ταυτόχρονα προτάσσεται η αρχή της ισότητας και η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας.⁴

Με την αναθεώρηση του 2001 έγιναν σημαντικές παρεμβάσεις στο κεφάλαιο των συνταγματικών δικαιωμάτων, όπως στα άρθρα 5Α (δικαίωμα στην πληροφόρηση), 9Α (προστασία προσωπικών δεδομένων), 14 παρ.5 και 7 (προστασία προσωπικότητας από ΜΜΕ), 19 παρ.2 και 3 (απόρρητο επιστολών και επικοινωνίας), 24 (προστασία του περιβάλλοντος), 25 (αναλογικότητα).

Στο σύγχρονο συνταγματικό πλαίσιο, η διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων αποτελεί και κρατικό σκοπό ενώ παράλληλα η αποτελεσματικότερη άσκησή τους εντείνει περισσότερο την υποχρέωση του κράτους για την προστασία τους. Το άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος προβλέπει ότι **« τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους»**. Αυτή η επιταγή απευθύνεται σε όλα τα κρατικά όργανα, προστατεύει όλους τους φορείς και επιβάλλει την ανεμπόδιστη άσκηση των ατομικών δικαιωμάτων μέσα στη σύγχρονη έννομη τάξη.⁵

4. Δ.Δαγτόγλου, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ, Ατομικά Δικαιώματα Α' 1991, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 20-22

5. Δημητρόπουλος Ανδρέας, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ' 2008, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ.17-18

5. ΟΡΙΣΜΟΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ-ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

Δικαίωμα είναι η εξουσία που απονέμεται από το δίκαιο στα πρόσωπα για την ικανοποίηση συμφέροντος. Από τον ορισμό αυτό προκύπτουν δύο στοιχεία του δικαιώματος, το οντολογικό και το λειτουργικό. Σύμφωνα με το πρώτο, το δικαίωμα συνιστά εξουσία, ενώ σύμφωνα με το δεύτερο συνιστά ικανοποίηση προσωπικού συμφέροντος μέσα στην έννομη τάξη.

Το δικαίωμα, παρέχοντας στον άνθρωπο εξουσία, του δίνει τη νομική ικανότητα να επιβάλλει τη θέλησή του. Η εξουσία αυτή μπορεί να είναι αυτεξουσία, αυτοπροσδιορισμός, εξουσία πάνω σε άλλα άτομα (κυριαρχία), είτε εξουσία πάνω σε πράγματα (ιδιοκτησία). Η υπέρτατη αρχή, η ανθρωπιστική αρχή, αναγνωρίζει μόνο την εξουσία του ανθρώπου πάνω στο άτομό του και ταυτόχρονα απαγορεύει την εξουσία αυτή πάνω σε άλλα άτομα.

Συνταγματικό δικαίωμα είναι αυτό το οποίο παρέχεται στους πολίτες απευθείας από το Σύνταγμα. Αποστολή του είναι να καθορίσει το συνταγματικό πρότυπο του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου, αποκτώντας έτσι ατομικό αλλά και κοινωνικό χαρακτήρα. Τα συνταγματικά δικαιώματα αποτελούν βασικά, θεμελιώδη δικαιώματα καθώς επίσης και εξειδικεύσεις της ανθρωπίνης αξίας.

Τα δικαιώματα αυτά υπερέχουν νομικά από τα κοινά δικαιώματα. Αυτό προκύπτει από τον βασικό κανόνα της έννομης τάξης, σύμφωνα με τον οποίο το συνταγματικό δίκαιο υπερέχει του κοινού δικαίου κι έχει ως συνέπεια τα κοινά δικαιώματα ν' αποτελούν εξειδικεύσεις των συνταγματικών δικαιωμάτων και να μη μπορούν να συγκρούονται με αυτά.⁶

6. Δημητρόπουλος Ανδρέας, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ' 2008, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ. 93-95, 104-105

6. ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ-ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

Στη σύγχρονη έννομη τάξη διαπιστώνονται δύο βασικές πηγές κινδύνων, οι οποίες εμποδίζουν την άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η πρώτη είναι ο ίδιος ο άνθρωπος, ο οποίος άλλοτε δρώντας ως φορέας δημόσιας κι άλλοτε δρώντας ως φορέας ιδιωτικής εξουσίας, απειλεί με τις ενέργειές του τους συνανθρώπους του. Η δεύτερη είναι η οικονομική ανάγκη. Τα οικονομικά μέσα είναι απολύτως απαραίτητα προκειμένου να γίνει εφικτή η ακώλυτη άσκηση των εν λόγω δικαιωμάτων στο πλαίσιο του άρθρου 25 του Συντάγματος.

Η πηγή των δύο αυτών κινδύνων αποτελεί το κριτήριο σύμφωνα με το οποίο διακρίνεται το περιεχόμενο των συνταγματικών δικαιωμάτων σε αμυντικό, προστατευτικό και διεκδικητικό.

Αμυντικό περιεχόμενο: Αυτό αποκρούει τις προσβολές των θεμελιωδών δικαιωμάτων, οι οποίες προέρχονται από επιθετικές ανθρώπινες πράξεις και ταυτόχρονα προστατεύει τον άνθρωπο από αυτές τις επιθέσεις, καθιστώντας έτσι το περιεχόμενο των ατομικών δικαιωμάτων αμυντικό. Τα αμυντικά δικαιώματα είναι απόλυτα (*erga omnes*), στρεφόμενα κατά της κρατικής και ιδιωτικής εξουσίας και περιλαμβάνουν όλα τα συνταγματικά δικαιώματα, ανεξαρτήτως διάκρισης.

Το αμυντικό περιεχόμενο συνταγματικά κατοχυρώνεται στην αρχή του σεβασμού της ανθρώπινης αξίας και των θεμελιωδών δικαιωμάτων που την εξειδικεύουν και δύναται να περιέχει αξίωση προς παράλειψη από μία ανθρώπινη συμπεριφορά, αλλά και αξίωση προς μία ανθρώπινη πράξη. Π.χ. η άρνηση εστιάτορα να εξυπηρετήσει αλλοδαπό πελάτη είναι επιθετική ενέργεια η οποία εκδηλώνεται με παράλειψη.

Προστατευτικό περιεχόμενο: Αυτό περιέχει αξίωση για προστασία από επιθετικές ενέργειες των συνανθρώπων και κατοχυρώνεται συνταγματικά στην αρχή της προστασίας, σύμφωνα με την οποία το κράτος υποχρεούται να προστατεύει την ανθρώπινη αξία και να εγγυάται την ελεύθερη άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Τα

προστατευτικά δικαιώματα είναι σχετικά, στρέφονται προς το κράτος, περιέχοντας κι αυτά αξίωση προς πράξη αλλά και προς παράλειψη, προκειμένου ο απειλούμενος ν' αποκρούσει την επιθετική ενέργεια που τον απειλεί και να του αποκατασταθεί η βλάβη που υπέστη.

Διασφαλιστικό περιεχόμενο: Αυτό διακρίνεται ειδικότερα στο εξασφαλιστικό και διεκδικητικό περιεχόμενο, τα οποία αναφέρονται στη διαφύλαξη του ανθρώπου από κάθε είδους κοινωνικοοικονομικά εμπόδια. Η αρχή της διασφάλισης διακρίνεται κι αυτή σε δύο επιμέρους αρχές, στην αρχή της εξασφάλισης, η οποία δεν κατοχυρώνεται συνταγματικά, και στην αρχή της διεκδίκησης, η οποία κατοχυρώνεται συνταγματικά.

Διεκδικητικά δικαιώματα εμπεριέχονται σε όλα τα συνταγματικά δικαιώματα, περιέχοντας αξίωση για βελτίωση της θέσης του ανθρώπου μέσα σε μια οργανωμένη κοινωνία. Το κράτος, αντίστοιχα, οφείλει ν' αναγνωρίσει το περιεχόμενο των διεκδικητικών δικαιωμάτων και να τα αναγάγει σε προκαθορισμένους στόχους. Η εφαρμογή τους εξαντλείται με την άσκηση της διεκδίκησης, η οποία συνίσταται στη μελλοντική τους εφαρμογή και όχι σε αυτή του ουσιαστικού περιεχομένου τους στο παρόν. Π.χ. ο θεσμός της απεργίας αποτελεί ένα μέσο για τη διεκδίκηση της ικανοποίησης του διασφαλιστικού περιεχομένου των θεμελιωδών δικαιωμάτων, καθώς μία απεργία κατά του εργοδότη στρέφεται ταυτόχρονα και κατά του κράτους και το αντίστροφο.⁷

7. Δημητρόπουλος Ανδρέας, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ' 2008, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ. 137-145

7. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Οι περιορισμοί των ατομικών δικαιωμάτων αφορούν τον τρόπο και το σκοπό άσκησής τους και είναι δυνατό να προβλέπονται από το ίδιο το Σύνταγμα, από το νόμο κατ' εξουσιοδότησή του, καθώς και από το διεθνές δίκαιο. Τα ατομικά δικαιώματα θεσπίζονται από το εκάστοτε ισχύον συνταγματικό δίκαιο, από το οποίο εξαρτάται και η ισχύς, μέσα στη χώρα, των διεθνών συμβάσεων που τα προστατεύουν στο διεθνές επίπεδο. Τυπικά, νομικοί περιορισμοί μόνο από τους φορείς της εξουσίας μπορούν να τεθούν. Ουσιαστικά όμως, αυτό εξαρτάται από ποικίλους παράγοντες, κοινωνικούς, οικονομικούς, πολιτισμικούς, εθνικούς, διεθνείς, ιδεολογικούς κλπ., όπως αυτοί αποκρυσταλλώνονται στο ισχύον πολίτευμα.⁸

Το Σύνταγμα προβλέπει περιορισμούς των ατομικών δικαιωμάτων οι οποίοι προκύπτουν είτε από διατάξεις του, που κατοχυρώνουν το εκάστοτε ατομικό δικαίωμα, είτε από άρθρα που προστατεύουν άλλα δικαιώματα, είτε από το γενικής εφαρμογής άρθρο 25.

Ειδικότερα, το Σύνταγμα του 1975 προβαίνει στη ρητή θέσπιση περιορισμών σε ό,τι αφορά: την προσωπική ελευθερία (άρθρο 5), το δικαίωμα των συναθροίσεων (άρθρο 11), τη θρησκευτική λατρεία (άρθρο 13), την ελευθερία του τύπου (άρθρο 14), τη συνδικαλιστική ελευθερία (άρθρο 12) κλπ.

Επιπροσθέτως, εφόσον το Σύνταγμα προστατεύει τα ατομικά δικαιώματα έναντι της διοίκησης, της δικαιοσύνης και του ίδιου του νομοθέτη, αυτός δεν μπορεί με τη σειρά του να τα περιορίσει παρά μόνο αν και όπως το επιτρέπει το Σύνταγμα. Στην περίπτωση αυτή γίνεται λόγος για επιφύλαξη του νόμου, κατοχυρώνοντας έτσι την άσκηση ατομικού δικαιώματος υπό την προϋπόθεση της «τήρησης των νόμων» ή «εντός των ορίων των νόμων». Αυτό συμβαίνει διότι συχνά ο συντακτικός νομοθέτης δεν θέλει ή δεν μπορεί να προβλέψει όλες τις περιπτώσεις στις οποίες πρέπει να επιτραπεί ο περιορισμός του εκάστοτε ατομικού δικαιώματος.

8. Μάνεσης Αριστόβουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα-Ατομικές Ελευθερίες α', Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ. 55-57

Είναι αναμφισβήτητο, βέβαια, το γεγονός ότι όπου το Σύνταγμα απευθύνει απόλυτες και ανεξαιρέτες απαγορεύσεις στα κρατικά όργανα, νομοθετικές εξαιρέσεις και περιορισμοί δεν είναι δυνατοί.

Αντιθέτως, υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες ο νομοθέτης, κατόπιν συνταγματικής εξουσιοδότησης, διαθέτει ευρεία περιοριστική εξουσία να ρυθμίσει ειδικές μορφές ενός προστατευόμενου δικαιώματος, όπως αυτού της ιδιοκτησίας. Ο νομοθέτης δύναται να καθορίσει το εν γένει ιδιοκτησιακό καθεστώς, κατά παρέκκλιση των διατάξεων του άρθρου 17 του Συντάγματος.⁹

Ένα άλλο είδος περιορισμών που προβλέπονται από το Σύνταγμα, είναι οι διοικητικοί περιορισμοί. Η Διοίκηση μπορεί να περιορίσει *in concreto* τα ατομικά δικαιώματα, λαμβάνοντας ατομικά μέτρα κατ' εφαρμογή νομοθετικών διατάξεων.

Επιπλέον, το Σύνταγμα, θέτει τις προϋποθέσεις των περιορισμών στους οποίους θα προβεί στη συνέχεια ο νομοθέτης, άλλοτε με «νόμο», ο οποίος ενδέχεται να επιβάλλει ο ίδιος περιορισμούς στην άσκηση συγκεκριμένου ατομικού δικαιώματος, κι άλλοτε εξουσιοδοτώντας τη Διοίκηση να καθορίσει αυτή τις προϋποθέσεις επιβολής περιορισμών του ατομικού δικαιώματος στα όργανά της.¹⁰

Σύμφωνη με την απόλυτη κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων απέναντι στον κοινό νομοθέτη είναι η νομολογία του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου της Δυτικής Γερμανίας. Το **ΓΟΣΔ** με την απόφαση της 26ης Μαΐου 1970 νομολόγησε ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα «μπορούν να περιορίζονται κατ' εξαίρεση μόνο από τα συγκρουόμενα θεμελιώδη δικαιώματα τρίτων και άλλες με συνταγματική ισχύ εφοδιασμένες έννομες αξίες ενόψει της ενότητας του Συντάγματος».¹¹

9. Δ.Δαγτόγλου, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ, Ατομικά Δικαιώματα Α' 1991, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 150-163

10. Μάνεσης Αριστόβουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα-Ατομικές Ελευθερίες α', Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ. 73

11. Ράικος Αθανάσιος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τα θεμελιώδη δικαιώματα, τόμος Β', Αθήνα-Κομοτηνή, 1984, σελ. 200

8. ΣΥΡΡΟΗ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Κατά την άποψη του **Α. Ράϊκου**, συρροή θεμελιωδών δικαιωμάτων συντρέχει όταν μία συμπεριφορά ενός προσώπου καλύπτεται από το περιεχόμενο περισσότερων δικαιωμάτων, όταν δηλ. η ίδια ενέργεια του φορέα αυτών εμπίπτει στο πεδίο προστασίας περισσότερων θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Η συρροή αυτή εμφανίζεται με δύο μορφές και, συγκεκριμένα, υπό τη μορφή μερικής κάλυψης της συμπεριφοράς του προσώπου από τα συρρέοντα θεμελιώδη δικαιώματα και υπό τη μορφή πλήρους κάλυψης αυτής από τα συρρέοντα θεμελιώδη δικαιώματα.

Για την κατανόηση της συρροής αυτής αναφέρουμε δύο παραδείγματα: Ένας ζωγράφος ζωγραφίζει πίνακες, που εκφράζουν τις πολιτικές πεποιθήσεις του, και ένας φοιτητής αποφασίζει να γίνει μέλος ενός φοιτητικού συλλόγου.

Στο πρώτο παράδειγμα, η ενέργεια του ζωγράφου καλύπτεται από την ελευθερία εκδήλωσης της γνώμης και την ελευθερία της τέχνης ενώ στο δεύτερο παράδειγμα η ενέργεια του φοιτητή καλύπτεται από την ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας και την ελευθερία συνεταιρισμού.

Στο παράδειγμα με το ζωγράφο, τα συρρέοντα θεμελιώδη δικαιώματα επικαλύπτονται μόνο μερικά, ενώ στο επόμενο παράδειγμα υπάρχει πλήρης επικάλυψη αυτών, η οποία ονομάζεται *σώρευση* θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Το ζήτημα της συρροής αποτέλεσε αντικείμενο συζήτησης και στη Γερμανία, σχετικά με το οποίο διατυπώθηκαν διαφορετικές απόψεις. Τελικά, η νομολογία του **ΓΟΣΔ** δέχτηκε ως κρατούσα τη γνώμη κατά την οποία η συρροή θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι μία συρροή νόμων. Για το λόγο αυτό, υποστήριξε ότι το πρόβλημα της συρροής αυτής πρέπει να λύνεται εφαρμόζοντας τη γενική ερμηνευτική αρχή της επικράτησης της ειδικής

συνταγματικής διάταξης απέναντι της άλλης ή των άλλων συρρεουσών συνταγματικών διατάξεων, που είναι γενικές.

Με βάση αυτή την άποψη, στα προαναφερθέντα παραδείγματα, πρέπει να επικρατήσει ως ειδική η ελευθερία της τέχνης και η ελευθερία του συνεταιρισμού.

12

Σύμφωνα με την άποψη του **Δ.Τσάτσου** σχετικά με το ζήτημα της συρροής των θεμελιωδών δικαιωμάτων, η υπαγωγή μιας πράξης σε περισσότερα του ενός θεμελιώδη δικαιώματα αποτελεί ερμηνευτικό πρόβλημα μόνο όταν τα δύο ή και περισσότερα αυτά δικαιώματα στα οποία υπάγεται η πράξη, προβλέπουν διαφορετικής έκτασης περιορισμούς. Στην περίπτωση αυτή, εφαρμοστέα είναι η διάταξη η οποία επιβάλλει τους λιγότερους περιορισμούς.

Ένα πρόβλημα μόνιμης συρροής συντρέχει μεταξύ του άρθρου **5 παρ.1 του Συντάγματος** και των άλλων κυρίως αμυντικών δικαιωμάτων. Εφόσον, «καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας», συμπεραίνουμε ότι η διάταξη αυτή εγγυάται την ελευθερία σε μία γενική μορφή, χωρίς εξειδικεύσεις, ενώ τα θεμελιώδη δικαιώματα που ακολουθούν, αποτελούν εξειδίκευση αυτού του γενικού κανόνα.

Σημασία έχει το γεγονός ότι το άρθρο αυτό περιλαμβάνει έναν άμεσο συνταγματικό περιορισμό του γενικού δικαιώματος ανάπτυξης της προσωπικότητας, θέτοντας ένα ερμηνευτικό πρόβλημα σχετικά με το ζήτημα της συρροής: ποια επιρροή ασκεί η διάταξη αυτή στα ανεπιφύλακτα θεμελιώδη δικαιώματα;

Το **ΣΤΕ** δέχεται την άποψη κατά την οποία τα δικαιώματα αυτά αποτελούν εξειδίκευση του άρθρου 5 παρ.1 του Συντάγματος και παράλληλα ισχύει και γι' αυτά ο άμεσος συνταγματικός περιορισμός υπέρ των δικαιωμάτων των τρίτων, των «χρηστών ηθών» και του Συντάγματος.

Ωστόσο, το ΣΤΕ, υιοθετώντας την παραπάνω άποψη και επικαλούμενο το «γενικό» ή «δημόσιο» συμφέρον, θέτει την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων «στη διάκριση του κοινού νομοθέτη».

Διότι, όπως ορθά υποστηρίζει ο **Α. Ράικος**, «η έννοια του γενικού ή δημοσίου συμφέροντος, έστω κι αν θεωρηθεί ως νομική, είναι τόσο αόριστη, ώστε αποβαίνει σχεδόν ανεπίδεκτη δικαστικής εκτίμησης».¹³

9. ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Σύγκρουση θεμελιωδών δικαιωμάτων υπάρχει όταν η άσκηση ενός θεμελιώδους δικαιώματος από έναν φορέα του, εμποδίζει έναν άλλο φορέα του ίδιου ή ενός άλλου δικαιώματος να το ασκήσει. Στις περισσότερες περιπτώσεις σύγκρουσης, διαπιστώνεται μία μερική επικάλυψη των πραγματικών των συγκρουόμενων δικαιωμάτων και ταυτόχρονα αντίθεση μεταξύ των έννομων συνεπειών τους.

Δεδομένου ότι πρόκειται για τυπικά ισοδύναμες διατάξεις, η σύγκρουσή τους μπορεί να αντιμετωπισθεί μόνο με βάση «μία ad hoc σχέση προτίμησης ανάμεσά τους, με γνώμονα τη βέλτιστη δυνατή έκβαση στη σύγκρουση δικαιωμάτων και έννομων αγαθών».¹⁴

Παράλληλα, αποκλείεται οποιαδήποτε ιεράρχηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων από το Σύνταγμα. Όλα τα θεμελιώδη δικαιώματα είναι κατ' αρχήν ισότιμα. Δεν υπάρχουν κατά το Σύνταγμα «σημαντικότερα» και «λιγότερο σημαντικά» δικαιώματα.

Κατά τη διάρκεια λειτουργίας του Συντάγματος, τα θεσπισμένα δικαιώματα νομικά είναι ίσης αξίας. Αυτό ακριβώς πρέπει να γίνει δεκτό και για το άρθρο **48 παρ.1**, το οποίο στην περίπτωση κήρυξης της χώρας σε κατάσταση ανάγκης, επιτρέπει να τεθούν εκτός ισχύος ορισμένα μόνο θεμελιώδη δικαιώματα.

13. Τσάτσος Δημήτριος, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ, Θεμελιώδη Δικαιώματα, τόμος Γ', Αθήνα-Κομοτηνή, 1988, σελ. 291-294

14. Χρυσόγονος Κώστας, ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002, σελ. 102-103

Η ratio της επιλογής αυτής είναι η αντιμετώπιση της έκτακτης ανάγκης. Η διαφοροποίηση αυτή δεν περιέχει ωστόσο το κριτήριο της λύσης όταν σε μία συγκεκριμένη περίπτωση συγκρούονται δύο θεμελιώδη δικαιώματα.¹⁵

Επιπλέον, υπάρχουν περιπτώσεις όπου η σύγκρουση των δικαιωμάτων είναι εγγενής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι διατάξεις **του άρθρου 24** του Συντάγματος για την προστασία του περιβάλλοντος, των μνημείων και των παραδοσιακών περιοχών για τις οποίες γίνεται δεκτό ότι ισχύουν στο μέτρο που η πραγμάτωσή τους συνεπάγεται περιορισμό της ιδιωτικής ιδιοκτησίας.

Το **ΣΤΕ** έκρινε πως σε αρκετές περιπτώσεις το άρθρο 24 κατισχύει του άρθρου 17 του Συντάγματος. Έτσι, θεωρήθηκαν θεμιτοί σοβαροί περιορισμοί της ιδιοκτησίας, όπως η θέσπιση σκληρών όρων δόμησης εντός Σχεδίου Πόλεως στην περιοχή της Πλάκας, καθώς επίσης και η απαγόρευση δόμησης στην ύπαιθρο.¹⁶

Αξιζει, επιπροσθέτως, να αναφερθεί ένα ακόμη **παράδειγμα** από τη νεοελληνική πραγματικότητα, από το οποίο διαπιστώνεται σύγκρουση θεμελιωδών δικαιωμάτων. Έξω από ένα ναό έχουν τοποθετηθεί τόσο ισχυρά μεγάφωνα, τα οποία εμποδίζουν κατά τις ώρες της θείας λειτουργίας, ακόμη και τη λεκτική επικοινωνία μεταξύ των κατοίκων των σπιτιών που βρίσκονται κοντά στο ναό.

Και αυτοί μεν που μετέχουν στη θεία λειτουργία θα επικαλούνται το δικαίωμά τους, που θεσπίζει το άρθρο 13 παρ.2 του Συντάγματος, αλλά και οι κάτοικοι που πλήττονται από αυτή την ηχορύπανση θα επικαλούνται το άρθρο 5 παρ.1.

15. Τσάτσος Δημήτριος, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ, Θεμελιώδη Δικαιώματα, τόμος Γ', Αθήνα-Κομοτηνή, 1988, σελ. 296

16. Τσάτσος Δημήτριος, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ, Θεμελιώδη Δικαιώματα, τόμος Γ', Αθήνα-Κομοτηνή, 1988, σελ. 299-300

10. Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΒΑΣΙΚΗΣ ΙΣΧΥΟΣ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Η αρχή αυτή προκύπτει κυρίως από το **άρθρο 25 παρ.1 εδ. γ'** του ισχύοντος Συντάγματος, ορίζοντας ότι όλα τα συνταγματικά δικαιώματα εφαρμόζονται σε όλες τις έννομες σχέσεις και ως προς όλο το περιεχόμενό τους. Στη σύγχρονη εποχή τα συνταγματικά δικαιώματα έχουν καθολική εφαρμογή κι αυτό σημαίνει ότι εφαρμόζονται σε δύο επίπεδα, ένα γενικό κι ένα ειδικό, δηλαδή σε όλες τις έννομες σχέσεις και θεσμούς δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου. Ταυτόχρονα εφαρμόζονται στους θεσμούς και στις διαπροσωπικές σχέσεις και ως προς το γενικό αμυντικό τους περιεχόμενο, όπως εφαρμόζονται στις σχέσεις κράτους-πολιτών.¹⁷

Όπως, λοιπόν, συνάγεται από την αρχή της τυπικής ισοδυναμίας των συνταγματικών κανόνων, όλες οι συνταγματικές διατάξεις είναι μεταξύ τους ισοδύναμες, έχουν την ίδια τυπική ισχύ. Στην περίπτωση μη τήρησης της αρχής αυτής, υπάρχει παραβίαση του Συντάγματος.

11. Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΣΤΑΘΜΙΣΗΣ ΤΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ

Η αρχή της αναλογικότητας κατοχυρώνεται στο **άρθρο 25 παρ.1 εδ. δ'** του ισχύοντος Συντάγματος, το οποίο ορίζει ότι «οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την **αρχή της αναλογικότητας**».

17. Δημητρόπουλος Ανδρέας, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ' 2008, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ. 65-66

Η αρχή αυτή επιτάσσει την ύπαρξη εύλογης αναλογίας ανάμεσα στον επιδιωκόμενο σκοπό και στον περιορισμό του συνταγματικού δικαιώματος, ως μέσου για την επίτευξη του σκοπού. Ο περιορισμός αυτός πρέπει να είναι κατάλληλος και αναγκαίος.

Κατά την ελληνική νομολογία η αρχή της αναλογικότητας συνάγεται από το κράτος δικαίου, ενώ ταυτόχρονα το **ΣΤΕ** υποστηρίζει ότι οι περιορισμοί πρέπει να «συνάπτονται προς τον υπό του νόμου επιδιωκόμενο σκοπό».

Η αρχή αυτή τυγχάνει και διεθνούς εφαρμογής από το ΔΕΚ και το ΕΔΔΑ. Πιο συγκεκριμένα, το **ΔΕΚ** απαιτεί οι πράξεις των κοινοτικών οργάνων να τελούν σε σχέση ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο σκοπό και να μην υπερβαίνουν το απαραίτητο μέτρο για την επίτευξή του.

Επίσης, το **ΓΟΣΔ** υποστηρίζει πως ο περιορισμός του συνταγματικού δικαιώματος πρέπει να θεμελιώνεται στη φύση του πράγματος, απαγορεύοντας παράλληλα στο νομοθέτη να εισάγει περιορισμούς ξένους προς αυτή.

Στην αρχή της αναλογικότητας εντάχθηκε από το ΓΟΣΔ η **στάθμιση των συμφερόντων**, το οποίο ανέπτυξε κυρίως στο πλαίσιο της νομολογίας του τη μέθοδο της «στάθμισης των συμφερόντων». Η μέθοδος αυτή, ξεκινώντας με βάση τη νόμιμη άσκηση των δικαιωμάτων και από τα δύο μέρη της διαφοράς, προβαίνει στη στάθμιση των συμφερόντων σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση.

Αν και από δογματική άποψη, η στάθμιση αυτή προϋποθέτει ανισότητα αγαθών και διατάξεων, που τις κατοχυρώνουν, ωστόσο, η τυπική ισοδυναμία των συνταγματικών διατάξεων εμποδίζει τη στάθμιση των αγαθών που αυτές προστατεύουν. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ο δικαστής να μη μπορεί κατά την εφαρμογή τους να θεωρήσει ότι μία διάταξη υπερτερεί εις βάρος μιας άλλης, διότι στην περίπτωση αυτή θα πρόκειται για παραβίαση του Συντάγματος.¹⁸

18. Δημητρόπουλος Ανδρέας, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ΄ 2008, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ. 226-230

Κατά μία άλλη άποψη που έχει διατυπωθεί στη νομική επιστήμη σχετικά με τη στάθμιση των αγαθών, υποστηρίζεται ότι αυτή συντελείται σε δύο επίπεδα. Ένα αντικειμενικό, με βάση τις επικρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις, κι ένα υποκειμενικό, που προσδιορίζεται από τη βούληση του ενδιαφερόμενου ατόμου.

Η στάθμιση αυτή, οφείλει να αναζητήσει την όσο το δυνατό αποτελεσματικότερη προστασία και των δύο συγκρουόμενων δικαιωμάτων με βάση την **αρχή της πρακτικής αρμονίας**. Ο ερμηνευτής, πριν διαπιστώσει την αντίφαση, οφείλει προηγουμένως να αναζητήσει τη νοηματική ενότητα του Συντάγματος, εφόσον το Σύνταγμα είναι ένα σύστημα κανόνων δικαίου.¹⁹

12. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΣΤΕ 1624/2002

ΠΕΡΙΛΗΨΗ: Χρέη προς το ΙΚΑ- **Προσωπική κράτηση**- Παραπομπή σε Ολομέλεια-Παραπέμπεται στην Ολομέλεια προς επίλυση το ζήτημα της συνταγματικότητας των διατάξεων που ρυθμίζουν την προσωποκράτηση των οφειλετών του Δημοσίου και των Ν.Π.Δ.Δ.

Με αίτηση, που εισάγεται στην επταμελή σύνθεση του Τμήματος με την από 12.2.2002 πράξη του Προέδρου του ΣΤ' Τμήματος λόγω σπουδαιότητας, ζητείται παραδεκτώς η αναίρεση της υπ' αριθμ. 1639/2001 αποφάσεως του Τριμελούς Διοικητικού Πρωτοδικείου Πειραιώς, η οποία απέρριψε έφεση του αναιρεσείοντος κατά της υπ' αριθμ. 147/1998 αποφάσεως του Προέδρου του Διοικητικού Πρωτοδικείου Πειραιώς.

19. . Τσάτσος Δημήτριος, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ, Θεμελιώδη Δικαιώματα, τόμος Γ', Αθήνα-Κομοτηνή, 1988, σελ. 297

Με την πρωτόδικο απόφαση έγινε εν μέρει δεκτή αίτηση του αναιρεσιβλήτου Ιδρύματος για προσωποκράτηση του αναιρεσιόντος διευθύνοντος συμβούλου της ΑΕ ΕΛΟΪΝ για οφειλές προς το ΙΚΑ ύψους 41.200.544 δρχ. και διετάχθη η προσωποκράτηση για διάστημα 3 μηνών.

Το αιτιολογικό της απόφασης, αναφέρει, μεταξύ άλλων, πως το Σύνταγμα, μετά την αναθεώρησή του με το ψήφισμα της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων (ΦΕΚ Α' 84/17.4.2001) ορίζει τα εξής : "ΑΡΘΡΟ 2. 1. Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας. ΑΡΘΡΟ 5. 1. Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη. 2. Όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων. Εξαιρέσεις επιτρέπονται στις περιπτώσεις που προβλέπει το διεθνές δίκαιο. Απαγορεύεται η έκδοση αλλοδαπού που διώκεται για τη δράση του υπέρ της ελευθερίας. 3. Η προσωπική ελευθερία είναι απαραβίαστη. Κανένας δεν καταδιώκεται ούτε συλλαμβάνεται ούτε φυλακίζεται ούτε με οποιονδήποτε άλλο τρόπο περιορίζεται, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος. 4. Απαγορεύονται ατομικά διοικητικά μέτρα που περιορίζουν σε οποιονδήποτε Έλληνα την ελεύθερη κίνηση ή εγκατάσταση στη Χώρα, καθώς και την ελεύθερη έξοδο και είσοδο σ' αυτήν. Τέτοιου περιεχομένου περιοριστικά μέτρα είναι δυνατόν να επιβληθούν μόνο ως παρεπόμενη ποινή με απόφαση ποινικού δικαστηρίου, σε εξαιρετικές περιπτώσεις ανάγκης και μόνο για την πρόληψη αξιόποινων πράξεων, όπως νόμος ορίζει.

ΑΡΘΡΟ 20. 1. Καθένας έχει δικαίωμα στην παροχή έννομης προστασίας από τα δικαστήρια και μπορεί να αναπτύξει σ' αυτά τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή συμφέροντά του, όπως νόμος ορίζει. ΑΡΘΡΟ 21. 1. . . 2. . . 3. Το Κράτος μεριμνά για την υγεία των πολιτών και παίρνει ειδικά μέτρα για την προστασία της νεότητας, του

γήρατος, της αναπηρίας και για την περίθαλψη των απόρων. ΑΡΘΡΟ 25. 1. Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλος του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκησή τους. Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν. Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει διαφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας".

Κατά τη γνώμη του Τμήματος, **το μέτρο της προσωποκρατήσεως των οφειλετών του Δημοσίου και των Ν.Π.Δ.Δ., αντίκειται στις προαναφερθείσες διατάξεις των άρθρων 2 παρ. 1, 5 παρ. 1, 20 παρ. 1, 21 παρ. 3 και 25 παρ. 3 του Συντάγματος.** Και τούτο, διότι το μέτρο αυτό αποσκοπεί στον δια της προσωρινής στερήσεως της ατομικής του ελευθερίας εξαναγκασμό του οφειλέτη του Δημοσίου ή του Ν.Π.Δ.Δ. στην εξεύρεση των αναγκαίων πόρων για αποπληρωμή του χρέους του, γεγονός το οποίο θα εδικαιολογείτο ίσως μόνον στην περίπτωση κατά την οποία το Δημόσιο ή το Ν.Π.Δ.Δ. επεκαλείτο και απεδείκνυε δόλιες ενέργειες προς απόκρυψη των περιουσιακών στοιχείων του ή προσπάθεια εξαγωγής τους στην αλλοδαπή.

Τούτο όμως δεν τίθεται ως προϋπόθεση από τις ισχύουσες περί προσωποκρατήσεως διατάξεις, ήτοι τα άρθρα 46 του Ν. 2065/92 (Α' 113) 33 ν. 2214/94 (Α' 75) και 22 του Ν. 2523/97 (Α' 174) και άρθρο 3 παρ. 5 Ν. 1867/89 (Α' 227) (όμοια και η αντίστοιχη ρύθμιση του ΚΔΔ) οι οποίες αρκούνται απλώς στην πρόβλεψη ότι το μέτρο τούτο διατάσσεται από το δικαστήριο κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων μόνο αν κρίνεται αναγκαίο και πρόσφορο για την εξόφληση του χρέους και ότι συνιστά το μόνο ικανό μέσο είσπραξης, χωρίς όμως να ορίζουν και ποίος από τους διαδίκους φέρει το βάρος της αποδείξεως της αναλογικότητας του μέτρου, καίτοι θα έπρεπε να ορίζεται ως υπόχρεος προς τούτο το Δημόσιο ή το Ν.Π.Δ.Δ. το οποίο δύναται ευχερώς να διαπιστώσει εν

όψει της συγχρόνου τεχνολογίας που διαθέτει την περιουσιακή κατάσταση του οφειλέτη του.

Περαιτέρω δε η αντίθεση προς τις προαναφερθείσες συνταγματικές διατάξεις επιτείνεται και από άλλες επί μέρους ρυθμίσεις, όπως **η κατάργηση του ορίου ηλικίας πέραν του οποίου δεν είναι δυνατή η προσωποκράτηση καίτοι τούτο προεβλέπετο και υπό το καθεστώς του ΚΕΔΕ και υπό το καθεστώς του Ν. 1867/89, η οποία έρχεται σε αντίθεση προς τα άρθρα 21 παρ. 3 και 25 παρ. 1 του Συντάγματος** (πρβλ. ΣΕ 3839/2001), η δυνατότητα εκ νέου προσωποκρατήσεως μετά την πάροδο 6 μηνών από την εκτέλεση της προηγούμενης αποφάσεως, εφόσον κατ' αυτόν τον τρόπο δεν καθίσταται δυνατή και η άσκηση βιοποριστικής δραστηριότητας στον οφειλέτη για την εξεύρεση χρηματικών πόρων προς ικανοποίηση των απαιτήσεων του Δημοσίου ή του Ν.Π.Δ.Δ., ιδίων όταν αποδεδειγμένως πλέον στερείται περιουσίας, αλλά και η ανυπαρξία προβλέψεως κρατήσεως του οφειλέτη σε ιδιαίτερο χώρο κρατήσεως ή σε ιδιαίτερη πτέρυγα των φυλακών και όχι μαζί με τους κρατούμενους για ποινικά αδικήματα.

Το Τμήμα κρίνει, εν όψει **του άρθρου 100 παρ. 5 του Συντάγματος** ότι πρέπει να παραπεμφθεί στην ολομέλεια προς επίλυση το ζήτημα της συνταγματικότητας των διατάξεων που ρυθμίζουν την προσωποκράτηση.

Στην απόφαση αυτή τίθεται το ζήτημα της παραβίασης θεμελιωδών συνταγματικών δικαιωμάτων, καθώς με την προσωποκράτηση παραβιάζονται εντόνως τα άρθρα 2 παρ. 1, 5 παρ.1, 20 παρ.1, 21 παρ.3 και 25 παρ.3 του Συντάγματος. Η προσωποκράτηση για χρέη προς το Δημόσιο εμποδίζει τον φορέα των δικαιωμάτων αυτών να αναπτύξει ελεύθερα την προσωπικότητά του στο πλαίσιο της συμμετοχής του στην οικονομική ζωή της χώρας. Ορθώς το δικαστήριο θεώρησε το εν λόγω ζήτημα ιδιαίτερα σημαντικό και παρέπεμψε την υπόθεση στην ολομέλεια προς επίλυση.

Επίσης ορθώς διαπιστώθηκε **παραβίαση θεμελιωδών συνταγματικών δικαιωμάτων.** Η αρχή της τυπικής ισοδυναμίας των συνταγματικών διατάξεων, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 25 παρ.1 εδ.γ' του Συντάγματος, επιβάλλει την εφαρμογή των δικαιωμάτων

αυτών σε όλες τις έννομες σχέσεις και ως προς όλο το περιεχόμενό τους. Ταυτόχρονα απαγορεύει τη στάθμιση μεταξύ τους και την θεώρηση από το δικαστήριο ενός δικαιώματος σημαντικότερου από ένα άλλο.

13. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Από όλα όσα προαναφέρθηκαν, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι πρέπει να αποφεύγεται η μέθοδος της στάθμισης των συνταγματικών δικαιωμάτων. Διότι, αφενός δεν προσφέρει τα απαραίτητα κριτήρια για την άρση της σύγκρουσης των δικαιωμάτων αυτών, και αφετέρου διότι ο συντακτικός νομοθέτης δεν προέβη σε ιεράρχηση των διατάξεων του Συντάγματος. Η λύση, επομένως, πρέπει να αναζητείται στο ίδιο το Σύνταγμα και σε θεμελιώδεις αρχές τις οποίες αυτό κατοχυρώνει. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, πρέπει να τηρείται η αρχή της αναλογικότητας και η αρχή της τυπικής ισοδυναμίας των συνταγματικών διατάξεων.

14. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Δημητρόπουλος Ανδρέας, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ΄ 2008, Αθήνα-Θεσσαλονίκη
- 2) Δ.Δαγτόγλου, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ, Ατομικά Δικαιώματα Α΄ 1991, Αθήνα-Κομοτηνή
- 3) Μάνεσης Αριστόβουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα-Ατομικές Ελευθερίες α΄, Αθήνα-Θεσσαλονίκη
- 4) Ράικος Αθανάσιος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τα θεμελιώδη δικαιώματα, τόμος Β΄, Αθήνα-Κομοτηνή, 1984

5) Τσάτσος Δημήτριος, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ, Θεμελιώδη Δικαιώματα, τόμος Γ', Αθήνα-Κομοτηνή, 1988

6) Χρυσόγονος Κώστας, ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002

7) ηλεκτρονική βιβλιογραφία: www.dsanet.gr

15. ΛΗΜΜΑΤΑ

Θεμελιώδη δικαιώματα: fundamental rights

σύγκρουση δικαιωμάτων: conflict of rights

αρχή αναλογικότητας: proportionality principle

στάθμιση συμφερόντων: balancing of interests